

МІСЦЕ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Процес демократизації суспільства та відповідні зміни, що відбуваються в Україні, викликають необхідність посилення боротьби зі злочинністю в її сучасних проявах і підвищення ролі правосуддя у суспільному житті. Вирішення цих завдань пов'язане з поєднанням законодавчих і організаційних заходів, запозиченням міжнародного досвіду та зумовлює прийняття нових кримінальних та кримінально-процесуальних норм, реформування судових та правоохоронних органів, а також наукового та методичного забезпечення запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів. Тому все це зумовлює інтерес до розгляду місця Державного бюро розслідувань (ДБР) в системі правоохоронних органів.

Протягом останнього часу корупція в Україні продовжує набувати ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий і найбільш дієвий протиправний засіб вирішення будь-яких питань.

Масштаби поширення корупції продовжують залишатися однією з основних загроз національній безпеці, політичній стабільності та утвердженню верховенства права. Щорічне глобальне дослідження Transparency International засвідчило, що Україна, разом з країнами Східної і Південно-Східної Європи та Центральної Азії, сприймається світовим співтовариством як надзвичайно корумпована держава. Минулорічна позиція України у рейтингу корумпованості країн світу та загальні темпи розповсюдження корупції поставили на порядок денний питання щодо необхідності вжиття системних і послідовних заходів, які дозволять вийти з корупційної прірви.

Зважаючи на негативну тенденцію поширення корупції в Україні, пріоритетним напрямом державної антикорупційної політики стала кардинальна зміна підходів до протидії корупції, поєднана із удосконаленням національного антикорупційного законодавства та реформуванням правоохоронних органів. Це зумовлено тим, що проведення фундаментальних реформ у державі неможливе за такого рівня поширення корупції, у тому числі в органах державної влади, суду і правоохоронних структурах.

Створення особливого інституту в системі правоохоронних органів держави разом із потребою в переформатуванні усієї право-

охоронної системи назрівало давно. Як відзначається у науковій літературі, збереження майже у недоторканному вигляді радянської системи правоохоронних органів і спеціальних служб було виправдано на перших етапах розвитку незалежної України.

Розслідуванню будь-яких злочинів, учинених представниками органів державної влади, суду і правоохоронних органів, майже завжди протидіють як винні, так й інші зацікавлені особи. Зважаючи на високий рівень корумпованості українських посадовців, розслідування та судовий розгляд таких кримінальних справ, за виключенням невеликої кількості так званих «резонансних», закінчується безрезультатно: справи, зазвичай, закриваються за реабілітуючими підставами, а за вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів винні отримують покарання, не пов'язані із позбавленням волі. Неспроможність, за таких обставин, існуючих органів досудового розслідування здійснювати провадження у кримінальних справах щодо високопосадовців, суддів і працівників правоохоронних органів сприяла прийняттю рішення щодо створення принципово нової і максимально незалежної у своїй діяльності правоохоронної структури. Реалізація цього рішення знайшла своє втілення у прийнятому в квітні 2012 року Кримінальному процесуальному кодексі України, який містить низку новел щодо зміни підслідності злочинів і створення нового правоохоронного органу, наділеного правом провадження досудового слідства — Державного бюро розслідувань (Скулиш Є. Д. Проблемні питання створення Державного бюро розслідувань / Є. Д. Скулиш // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. — 2013. — № 2. — С. 60–71).

Необхідність Державного бюро розслідувань для національної безпеки підтверджує й міжнародний досвід. Так, напрацьований у країнах Східної та Центральної Європи досвід виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з діяльністю організованих груп і злочинних організацій, слугує підтвердженням того, що в державі повинен функціонувати єдиний центральний орган виконавчої влади, уповноважений виявляти, розкривати й розслідувати найбільш небезпечні злочини та злочини, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями в найбільш важливих для забезпечення національної безпеки сферах (Литвиненко В. І. Концептуальні засади реформування правоохоронних органів України // *Наукові праці МАУП. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 1. С. 7–16).

Незважаючи на те, що потребу у створенні Державного бюро розслідувань Кримінальний процесуальний кодекс України закріпив ще у 2012 році, Закон України «Про державне бюро розслідувань», який є правовою основою діяльності Бюро, був прийнятий 12.11.2015 року. Так, згідно зі ст. 1 вищевказаного Закону Державне бюро розсліду-

вань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (Вакарова О. В. Перспективи діяльності Державного бюро розслідувань у контексті охорони й захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні / О. В. Вакарова // Науковий вісник публічного та приватного права. — 2018. — Вип. 5, т. 1. — С. 61–66).

Отже, прийняття Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 р. та створення Державного бюро розслідувань України слід вважати одним із важливих кроків на шляху інституційного забезпечення протидії організованим злочинності в Україні (Цюприк І. В. Перспективи функціонування Державного бюро розслідувань як суб'єкта боротьби з організованою злочинністю / І. В. Цюприк // Науковий вісник Національної Академії внутрішніх справ. — 2016. — № 2 (99). — С. 177–186).

З метою знешкодження економічного підґрунтя організованої злочинності, протидії корупції серед вищих посадових осіб держави, суддів, прокурорів, перекриття каналів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, відтоку валютних коштів за кордон, зокрема до офшорних зон, забезпечення відшкодування збитків, завданих громадянам, суб'єктам господарювання та державі організованою злочинністю, на підрозділі ДБР має покладатись комплекс пріоритетних завдань, зокрема:

- виявлення системних причин та умов організованої злочинності, планування організаційних і практичних заходів щодо їх усунення; створення й забезпечення координації розвідувальних органів та їх взаємодії між собою, зокрема для узгодженого розвідувального оцінювання;

- переорієнтація інформаційно-довідкової роботи в розвідувально-аналітичну, розширення доступу до отримання та обробки відкритих джерел інформації, інформаційних систем органів державної влади та мережі Інтернет, створення й забезпечення можливостей агентурної та технічної розвідки, електронного перехоплення й моніторингу телекомунікацій; організація проведення негласних оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у межах оперативно-розшукових справ і кримінальних проваджень;

- використання негласного апарату зі стратегічною і тактичною метою;

- забезпечення підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів оперативно-розшукової та слідчої спеціалізацій у профільних вищах, серед іншого й за кордоном тощо (Цюприк І. В. Перспективи функціонування Державного бюро розслідувань як суб'єкта

боротьби з організованою злочинністю / І. В. Цюприк // Науковий вісник Національної Академії внутрішніх справ. — 2016. — № 2 (99). — С. 177–186).

Слід зазначити, що не дивлячись на те, що чинне законодавство України досить чітко визначає повноваження слідчих органів ДБР, водночас результати системного аналізу положень ч. 9 розділу XV Конституції України, ч. 4 розділу XIII Закону України «Про прокуратуру», п. 1 розділу X КПК України та практики їх застосування свідчить про наявність між вказаними правовими актами певної юридичної колізії, пов'язаної з початком реалізації слідчими органів ДБР наданих їм повноважень, наявність якої негативно позначається на формуванні правозастосовної практики та ефективності розслідування злочинів, підслідних органам, ДБР й на захисті прав, свобод і законних інтересів особи та у цілому на виконанні завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК України).

З метою підвищення ефективності діяльності ДБР як органу досудового розслідування необхідно концептуально змінити сучасну парадигму взаємозв'язку оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування, замінивши слідчих і оперативних підрозділів органів ДБР на детективів із наділенням їх повноваженнями здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування (Погорецький М. А. Повноваження слідчих органів Державного бюро розслідувань: проблемні питання / М. А. Погорецький, О. С. Старенький // Вісник кримінального судочинства. — 2018. — № 1. — С. 32–48).

Створення ДБР має стати однією з важливих складових елементів чітко визначеної державної політики у сфері боротьби з корупцією, успішність якої залежить від низки чинників, зокрема:

- визначення внутрішньої організаційної структури, виділення адекватних бюджетних ресурси, забезпечення необхідної бюджетної автономії та вироблення ефективних критеріїв оцінки результатів його діяльності;

- визначення кадрового забезпечення, системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників;

- забезпечення структурної незалежності шляхом розроблення прозорої процедури призначення та звільнення вищих керівників;

- забезпечення ефективного нагляду за додержанням законності у діяльності органу;

- закріплення обов'язку звітувати про результати діяльності не тільки керівництву держави, а й громадськості (Ільченко О. В. Правові аспекти створення та діяльності Державного бюро розслідувань / О. В. Ільченко // Порівняльно-аналітичне право. — 2017. — № 4. — С. 281–283).

Таким чином, створення Державного бюро розслідувань України є значним здобутком в напрямку реформування правоохоронної системи. Однак існують певні недоліки та неточності, які потребують свого вирішення та вдосконалення. У сучасних умовах гостро стоїть питання щодо завершення ефективного державного антикорупційного механізму в органах державної влади з метою найшвидшого приведення функцій антикорупційної спеціалізації органів до міжнародних стандартів. Безумовно, вищенаведені пропозиції та інші мають розглядатися з метою їх врегулювання на законодавчому рівні.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент **Ковальчук Інна Сергіївна**.

Чічко К. О.

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ

На сьогодні дуже гостро постає проблема порушення кримінального кодексу посадовими особами, серед яких судді, правоохоронці та найвищі службовці, які в першу чергу повинні бути прикладом для громадян та діяти лише згідно з законом. Саме через це стало питання щодо створення незалежного правоохоронного органу, який би здійснював свою діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів та притягнення до відповідальності незалежно від статусу, зв'язків або посади.

Одним із найважливіших принципів Державного бюро розслідувань можна визначити відкритість та прозорість його діяльності для суспільства, що забезпечують повну незалежність органу від будь-якого зовнішнього впливу з боку конкретної особи або групи людей. Він забезпечується в тому числі стратегією співпраці з громадськістю, яка включає в себе попередження та недопущення порушень конституційних прав і свобод, захист законних інтересів громадян України; урахувань думки суспільства щодо ухвалень своїх рішень; вчасно, повно та достовірно інформує людей про свою діяльність.

Згідно статті 2 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», у своїй діяльності воно керується Конституцією України, міжнарод-